

Zsolt Péter

Az NGO-k szerepe napjainkban: az informális politika fő aktorai

Az NGO-k iránti ellenszenv – még nem így nevezve – Magyarországon a '90-es években Csurka István nevéhez köthető, de Nyugaton is csak ekkortól foglalkoztak az NGO-k globális szerepével. A nemzetközi szakirodalomban is megjelent a kritika: „párhuzamos hatalmi csatornának”, rossz értelemben vett „csendes forradalomnak”, a „demokratikus folyamatok megkerülésének”, az „emberi természet utópikus megerősökölésének” és hasonlóknak kezdik nevezni az NGO-k befolyásolásának növekedését a globális politikai nemzetközi téren. Ám állami szintű ellenállást elsőként – s itt most Putyin Oroszországát azért tehetjük zárójelbe, mert nem része az EU-nak - az illiberális magyar állam 2010 után indított, s immár nem csak a globális jogalkotói folyamatokat kritizálva. Az elmúlt időszakban az NGO-k veszélyességét a nyugati világ is felfedezte, de egész más kontextusban, például Erdogan NGO-ival kapcsolatban. Mindezek a folyamatok érthetőbbé válnak, ha megvizsgáljuk az NGO-k szerepének növekedési okait és a körülöttük kialakuló álláspontokat. Felhívjuk a figyelmet végezetül arra is, hogy az antipátiából és félelemből kialakult nézőpont milyen módon takarja el a civil társadalom szerveződéseinek sokszínűségét és vitathatatlan előnyeit.

Amit az elnevezés takar

Az NGO-k (*Non-governmental organizations*) tevékenységi terepe ugyanaz, mint a kormányzaté, mert kisebb vagy nagyobb közcélokot lát el mindegyik. Amerikában az állami (state) helyett a kormányzati (governmental, administrative) a használatos kifejezés. Európában „kormányzati” helyett inkább az „állami” a bevett, a „nem-állami”

info@meltanyosság.hu

www.meltanyosság.hu

0630-311-1701

1149 NAGY LAJOS KIRÁLY ÚT 167. II. 23.

megfelelője pedig a „társadalmi”, esetleg a „civil szervezetek” terminus. Vagyis egyszerűen az NGO-k megnevezés a nem-állami civil szervezeteket jelenti, vagy tükörfordításban a *nem-kormányzati szervezeteket*.

Azért érdemes kiemelni a „nem-állami” jelzőt, mert már a 80-as évektől ismert az állami civil szervezetek fogalma, melynek elnevezése egészen furcsán hangzik angolul: GONGO, azaz *Government-organized Non-Governmental Organizations*¹. Jó megoldás a nonprofit szervezatként való megjelölésük, melynek Hansmann-féle meghatározása az, hogy nem tilos a profitszerzés, csak a profitot vagy saját tevékenységbe kell visszafordítani, vagy más jogi személynek kell támogatásként átadni².

A kormányzat, vagy másképp az állam feladata a teljes jóllét biztosítása a rábízott társadalom egésze számára, ez tehát egy komplex felelősség, ezzel szemben az NGO-k jóval szabadabbak, partikuláris és globális irányba is elmozdulhatnak. Szerveződhetnek az AIDS legyőzése, a gyerekhalandóság, vagy bármilyen más globális cél elérése érdekében, de fókuszukat irányíthatják egyetlen veszélyeztetett növényfaj egy bizonyos kis területen történő megmentésére is. A GONGO-k már nem rendelkeznek ilyen szabadsággal, nekik kormányzati célokat kell követniük.

Az NGO-kal szembeni két kritikai vonulat

Olyan szociológusok, mint Habermas, az NGO-típusú szervezetek döntéshozatali folyamatba való bevonásától remélték, hogy a demokráciák a jövőben hatékonyabbá és igazságosabbá válnak³. A politikai döntéshozatalba való beemelésük ugyanakkor nem várt

¹ Naim, Moises. [What is a Gongo](#). In [Mansbach, Richard W.](#), and Edward Rhodes. *Global Politics in a Changing World: A Reader*. Belmont, CA: Wadsworth / Cengage Learning, 2009

² Ernszt Gabriella: *Pc Lemezújság*, 1994.1.

<http://www.kka.hu/062567bd00129b97.nsf/0/bb725770c1c9552a8525663e0052ac89?OpenDocument>

³ Jürgen Habermas(1995): *Kommunikatív etika. A demokratikus vitákban kiérlelődő konszenzus és társadalmi integráció politikai-filozófiai elmélete; vál., ford., előszó Felkai Gábor; Miskolci Egyetem, Miskolc, 1995 (Politológiai füzetek)*

hátulütőkkel bírt. Kettő ilyen említésként: az egyik az elitizmus problémája, a másik a watchdog szerepük megszűnte. Az elitizmus problémája azt jelenti, hogy az aktív civil szervezetekben való tevékenykedés a műveltebbeknek, a több szabadidőt birtoklóknak, és a szakterületekben elmélyedni tudóknak a kiváltsága, ezt a közeget pedig nem tarthatjuk demokratikusnak abban az értelemben, hogy gondolkodásuk és helyzetük nem azonos a többség gondolkodásával és egzisztenciális helyzetével. A szűk csoport általi „népképviselő” pedig utat nyithat az elitellenességnek, a populizmusnak. A populizmus ugyan a demokrácia keretei közt tud virulensen működni, ám, ha túlságosan kiterjedté válik, kénytelen felszámolni saját magát is⁴. A demokrácia védelmében tehát érdemes odafigyelni a „szűk elit csoport”-kritikára és utalnunk is kell arra, hogy e kritika miért megalapozottabb ma, mint mondjuk volt a második világháború után. A másik probléma, hogyha a civilek részt vesznek döntések előkészítésében, voltaképp kooptálódnak, s így nem lesz, aki hatékonyan kritizálja e döntéseket, hisz, hogy is tehetnék, ha egyszer ők maguk alkották azokat?

Én az elitizmus probléma csoportjába sorolom azokat az érveket is, melyek egyfajta baloldali utópia csendes megvalósításával vádolják a képviselői demokrácia átalakulását közvetlen demokráciává, mert mint mondják, ebben a közvetlenségben csak a ráérők és műveltek tudnak szerepet játszani. Felmerül még itt az utópia kapcsán, hogy az emberek nem követhetik individuális természetüket, meg kell tagadniuk a versengéshez és a profithoz való jogukat, ezek alapelveit. Korábbi motivációjukat erkölcstelennek kell tartaniuk. Az új nem ipari civilizációra jellemző értékeket egy globális kormányzás fogja megszabni nekik. Az NGO-k által befolyásolt globális hatalom pedig a szuverenitás elvesztését kívánja, miközben maguk az NGO-k nem többek lobbistáknál, hiszen a demokratikus csatornák megkerülésével avatkoznak a törvényhozásba. Ezt nevezi Marguerite A. Peeters „globális párhuzamos csatornának” (global parallel society). Szerinte a „csendes forradalom” azzal kezdődött, hogy a nemzeti szinten félresöpört civil szervezetek megpróbálták olyan nemzetközi szervezetekben

⁴ Urbinati, Nadia (2019): Political theory of populism, *Annual Review of Political Science*, 2019. May. 111-127

megfigyelői majd tanácsadói státust szerezni, mint például az ENSZ⁵. Hajdan az elit nem volt elszámoltatható, született jogok vonatkoztak rájuk, s ma is az NGO-k a nemzetek által megválasztott képviselőkkel szemben a bürokratákkal együtt elszámoltathatatlanok.

A másik kritikai vonal képviselőjeként Asle Tojét hívjuk segítségül, aki a norvég jóléti társadalom NGO-inak elemzésével jut arra a következtetésre, hogy elkényelmesedésük miatt GONGO-kká válnak. Az ő gondolatainak ismertetése előtt nézzük meg azonban, hogy mik szólnak az NGO-k mellett, miként kezelhetjük a „civil társadalom képződményei nem legitimek” kritikákat, a „befolyásolni akarják a politikát” és hasonlókat, s csak majd ezek után ismertetjük Toje tételeit. Végezetül pedig egy korábbi kutatásunk kategóriáit foglaljuk össze azzal a céllal, hogy a civil társadalom elemzési sokszínűségére és a mai diskurzusok szemellenzősségére felhívjuk a figyelmet.

A beavatkozás-kritika kritikája

Két nézet feszül egymásnak az NGO-k közügyekbe való beavatkozása tekintetében: egy civil szervezetnek nincs választók általi legitimitása – hangzik el egyik oldalról az érv, következésképp ne akarjanak a dolgokba beleszólni. Az ellenérv pedig a következő: egy civil szervezet pontosan tudja, hogy abban a szegmensben, amivel foglalkozik, hol szorít a cipő, ezért mindenképp meg kell hallgatni a véleményét, és akkor járunk el helyesen, ha támogatjuk a döntéshozatalban való szerepvállalását.

Valójában azonban a civil szervezet lobbitevékenységét akár támogatjuk, akár korlátozni akarjuk, végső soron minden szervezet felnőhet, és ilyenkor be is akar avatkozni a döntési folyamatokba. A civil szervezetek körében végzett saját kutatások vezettek arra a

⁵ Marguerite A. Peeters, (2001): Hijacking Democracy - The Power Shift to the Unelected, ASIN: B0006SA9BG

következtetéshez, hogy létezik egy evolúciós törvényszerűség, mely szerint, ha megfelelő környezeti feltételek közt lehet egy civil szerveződés, és elindul a fejlődés útján, akkor beavatkozóvá válik. Csak néhány kivétel található professzionális, de beavatkozni nem akaró civil szervezetből⁶. A beavatkozási szándék nem önmagában jó vagy rossz. Egyfelől elkerülhetetlen tény (a demokrácia felszámolásával lehetne csak felszámolni ezt a jelenséget, lásd a létező szocializmus esetét), másfelől egy beavatkozás lehet etikus vagy etikátlan, szolgálhat közeli vagy távoli célokat, érdekeket, értékeket stb. (azzal a gondolatmenettel nem tudunk azonosulni, hogy pusztán a beavatkozás ténye elítélendő, hisz az állampolgári lét feladata, hogy aktivitással részese legyünk a közösségnek).

A funkcionista – antropológiai és szociológiai – elméletek vannak azon az állásponton⁷, hogy egy adott társadalomban a szokások, normák és struktúrák evolúciósan alakultak ki, következésképp kiteljesedettek és komplexek, és az adott helyen olyan funkcióval bírnak, amibe ha beavatkozunk, az egész rendszer látja kárát. Ezen gondolatmenet alapján nem csak a törzsi társadalmakhoz kell óvatosan nyúlnunk, hanem minden más kultúrához is. A beavatkozás-ellenességnek tehát van egy tudománytörténeti alapja és egy mai tapasztalata – Amerika demokratizálási kudarcos kísérletei az arab világban -, de éppígy megvan a baloldali hagyomány is, mely konfliktusokon és akár külső beavatkozáson keresztül képzelel el a fejlődést, azaz támogatja a beavatkozást például épp a kapitalizmussal szemben⁸.

A globális térben mindkét megközelítés mellett lehet érvelni. Amellett is, hogy a nagyhatalmaknak felelősségük van a konfliktusok kezelésében, és amellett is, hogy a konfliktusokat oldják meg maguk a szereplők. Például az olasz terrorkutató Loretta Napoleoni az Iszlám Államról szóló könyvében⁹ azt a véleményét fejtette ki, hogy a beavatkozás helyett a térség magára hagyása a célravezető. Napoleoni pályája baloldali

⁶ Zsolt Péter: A Civil Világ Magyarországon 2014 után

<http://meltanyosság.hu/content/files/A%20Civil%20Vil%C3%A1g%20Magyarorsz%C3%A1gon%202014%20ut%C3%A1n.pdf>

⁷ Andorka Rudolf (2006): Bevezetés a szociológiába, Budapest, Osiris Kiadó

⁸ u.o.

⁹ Napoleoni, Loretta: Az iszlamista főnix, HVG Kiadó, 2015

feminista vonalon indult, és példája azt is jól mutatja, hogy ha viszont kapitalizmus-, nyugati civilizáció- vagy akár demokráciaterjesztésről is van szó, akkor meg a baloldaliak kritikusak a beavatkozást illetően.

A fenti példákkal csak arra szeretnénk volna utalni, hogy a civil társadalmakkal kapcsolatos beavatkozás elfogadás vagy tiltás igen következetlen, mert minden oldal azt akkor tartja jogosnak, ha az ő értékrendszere irányába történik a civil aktivitás. Ami pedig tendenciaként inkább érezhető az arab világban való nyugati jelenléttel kapcsolatban, hogy főként az Egyesült Államok mind kevesebb áldozatot és kockázatot kíván vállalni a veszélyesebb térségekben, függetlenül attól, hogy repulikánusok vagy demokraták vannak-e a Fehér Házban. A saját katonai áldozatok csökkentésének egyik módja a robotok bevetése, de van egy humánusabb is, ez pedig a politikai folyamatokban NGO-kon keresztül történő beavatkozás. A fegyveres beavatkozások esetén mindig kellett indok. Ujabban a humanitárius katasztrófa megelőzése, régebben valami ürügy, ám közös ezekben, hogy a beavatkozó faji felsőbbrendűség tudatát nyíltan hirdeti. Például a vietnámi háborúban sárgáknak nevezték az amerikaiak a vietnámiakat, s az elnevezés tulajdonképpen egy dehumanizációs aktus volt¹⁰. Ma az NGO-k beavatkozási kísérleteiben a meggyőzésen van a hangsúly, és az nem volna lehetséges úgy, ha a meggyőzendő felet lebecsülnék, vagy ha ezt teszik is, ennek ellentétét kell kommunikálni.

A hagyományos gyarmatosítás azért sem működik, mert a hátrányosabb helyzetűek nem tekintenek istenként az előnyösebbekre, sőt, féltve saját szokásrendszerüket, a szélsőségesebbek a Nyugatot terrorista eszközökkel támadják¹¹. Az NGO-k mivel nem csak segítséget visznek és a hiányt enyhítik, de kulturális mintát is terjesztenek, ezért velük szemben a helyi hatalom a helyi társadalom a tapasztalatok szerint könnyen szembefordítható.

¹⁰ Fromm, Erich (2001): A rombolás anatómiája, Budapest, Háttér Kiadó, 2001

¹¹ A terrorizmus szakirodalmára itt nem térnénk ki, de gyakori érv, hogy a terrorizmus alapja a gyengeség.

Történetileg az NGO-kon keresztüli befolyásolás valószínűleg nagyon új jelenség. Az olyan amerikai katonai kudarcoknak is betudható, mint az iraki beavatkozás. Meg kellett azt tapasztalni, hogy a civil társadalom befolyásolása taktikailag is hasznosabb, mint a direkt katonai beavatkozás, mely nem von magával szerves fejlődést, nem fogadják a Nyugatot felmentőként, sokkal inkább megszállóként, még ha olyan diktátoroktól is szabadítja meg az embereket, mint például Szaddam Hussein. A jogvédők és minden demokráciánövelő helyi kis szervezet az amerikai globális politika fókuszába került. Michelle Obama második ciklusa végén már nem ártotta megfenyegetni azokat az országokat, melyek nem bánnak tisztességesen a saját civil szervezeteikkel.¹²

A katonai beavatkozásnál enyhébb beavatkozási módszerek a gazdasági szankciók, ám a gazdasági szankciók azokat az állampolgárokat sújtják a leginkább, akik a helyi hatalomnak is a kegyvesztettjei, ezért lágyabb, hatékonyabb és igazságosabb módszerként bontakozik ki a nemzetközi NGO-k helyi hálózati megerősítése¹³.

A korábbi kolonizációk az erőszakra épültek, bár nem pusztán az erőszak a magyarázata, hogy a nyugat-európai országok terjeszkedése sikeres volt. Az erőszak szükséges, de nem elégséges feltétel volt ahhoz, hogy egy nép elfogadja a fehérek gyarmatosítását. Ezeket a jelenségeket inkább úgy lehet leírni, mint egy technológiailag és társadalomszervezetileg magasabb szinten lévő nép találkozása az alacsonyabb szinten lévővel. Ezek a találkozások részben a fejlődés alacsonyabb fokán lévők szétesésével, még rosszabb helyzetbe kerülésével, részben valamiféle sikeres mintaátvétellel, integrációval írhatók le. Itt jól használhatjuk a funkcionalista paradigmát, mely szerint a meglévő szokások és rendszerek kiigazítása súlyos károkozással járhat. A meghódított nép tagjai általában elveszítették önbecsülésüket, vallásukat, életformájukat, nem ritkán e közösségek tagjai

¹² <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/09/23/remarks-president-clinton-global-initiative>

¹³ Ld. még Magyar Bálintot, ki újabban azt szorgalmazza, hogy az EU hagyjon fel az illiberális államok pénzügyi büntetésével, helyette inkább a haszonélvezők büntetésével foglalkozzon.

szenvedélybetegekké váltak, a modern nagyvárosok peremére költöztek vagy rezervátumokba húzódtak vissza.

Ma már nem írhatók a fantazmagóriákat és összeesküvés-elméleteket gyártók számlájára azok a meglátások, melyek szerint NGO-kon keresztüli modern gyarmatosítás is folyik az Egyesült Államok részéről. A harmadik világ zavaros politikai viszonyaiba kíméletesen – és a feltételezések szerint eredményesen – lehet beavatkozni az ottani demokratikus és nyugatos civil szervezetek segítségével. De ugyanezt figyelhetjük meg a magyarországi amerikai beavatkozás puha módszereinél is. Abban a tévedésben voltunk, hogy Soros Györgyöt szembe lehet állítani a Trump-kormányzattal, miközben az amerikai demokráciafelfogás terjesztésének eszköze épp Soros György támogatott alapítványai.

A funkcionalizmus alapállása – a beavatkozás tiltásáról – már azért sem kaphat kellő elvi támogatást, mert a globalizálódó világban már nincsenek érintetlen törzsek, kultúrák, s szemben a korábbiakkal; az externáliák országhatárokon átívelnek. A szén-dioxid-kibocsátás, a tengervízszennyezés, az állatvilág diverzitásának csökkenése nem áll meg országhatároknál, s valószínűleg a politikai minták sem (ld. illiberalizmus médiapolitikájának modellterjedési kísérletét Ausztriában). Az NGO-k beavatkozása – főként, ha morálisan nemes célokat szolgálnak a Föld egész lakossága számára – sokkal kifinomultabb kolonizáció, mint a fegyveres. Kevésbé átlátható, de jóval emberségesebb.

Acemoglu és Robinson¹⁴ a különböző fejlettségi szintű társadalmak találkozását elemezve arra a következtetésre jutott, hogy az alacsonyabb tárgyi kultúrával rendelkező nép amennyiben nem hódolt be, úgy a hódítót rákényszerítette az együttműködésre és a gazdasági aktivitásra, fejlesztésre, kreativitásra, ellenben ahol a hódítás könnyen ment, ott ellustult a hódító, kizsákmányoló technikákat honosított meg, s aztán épp ennek köszönhető ezen gyarmatosított nemzetek vesztes volta. A kolonizáció során ott jártak jobban, ahol a helyi társadalom

¹⁴ Acemoglu, Daron – Robinson, Johnson. (2013): *Miért buknak el a nemzetek?*, Budapest, HVG Kiadó

ellenállt, és demokratikusabb szervezetek jöttek létre. A siker titka tehát valamiféle hatalmi megosztáson múlik, s csak ritkán az elit humanizmusán, józan önmérsékletén, előrelátásán. (A skandináv államokat tudjuk említeni kivételként.)

Folytatva még Acemoglu és Robinson gondolatmenetét, a gyarmatokról kivonuló országok kizsákmányolói technikáikat átadták a helyi elitnek, akik sok esetben még nagyobb egyenlőtlenséget hoztak létre, mint a volt gyarmattartók. Saját jólétük biztosítása népük nyomorba döntésén keresztül is fenntarthatónak bizonyult. Ezt a gondolatot azért érdemes kiemelni, mert azt mondja, hogy végül is teljesen mindegy egy nemzet sorsát illetően, hogy idegenek vagy nemzettársaik zsigerelik-e ki, sőt, utóbbi szokott rosszabb lenni.

Visszatérve a mi megfigyeléseinkre, az NGO-k támogatása, legyenek azok akár külföldi segélyszervezetek, vagy nyugatorientációjú belső mozgalmak, a fennálló *status quo*-t veszélyeztetik, így kerül szembe egymással a helyi kizsákmányoló hatalom a helyi civil szervezetekkel. A képlet lehet bonyolultabb is ennél, mert ezekben a közösségekben léteznek tradicionális civil szerveződések is, és a konfliktus lehet akár a nyugatos és a tradicionális civilek közt is.

A globális civil szervezetekben közös az, hogy beavatkozásuktól való félelem alapján tiltja, túri vagy támogatja őket a helyi hatalom. Maguk a globalista NGO-k is különböznek egymástól abban, hogy be akarnak-e avatkozni a helyi politikába, vagy pusztán csak segíteni akarnak mondjuk egy humanitárius probléma megoldásában, egy természetkárosító, egészségügyi stb. kérdésben. Nyilván nem mindegy a helyi hatalom számára, hogy egy természetkárosító bányászat ellen aktivista polgári engedetlenségeket szerveznek, vagy csak gyógyítják a szilikózisban megbetegedetteket, a sugárfertőzötteket és a fizikai munkától megnyomorodottakat. De már a jótékonykodás is tűnhet provokatívnak, mert a politikai elit alkalmatlanságára hívja fel a figyelmet. Mindenütt tehát, ahol nincs egyensúlyban a civil világ a politikával, gyorsan beindulhat egy örvénymechanizmus. Minél inkább maga alá gyűri a civil társadalmat a politika, annál inkább üldözni fogja

a maradék civil kritikus tevékenységet, míg meg nem valósul a teljes társadalom foglyul ejtése¹⁵.

A beavatkozási kísérletek növekvő gyakorisága magyarázható az NGO-k hatalomba kerülésével, de ahogy ebben az alfejezetben igyekeztünk kifejteni, a beavatkozás törvényszerű polgári viselkedés, hatékony és humánus civilizációterjesztés, és számos esetben a helyi kiskirályok hatalmának ellensúlya, amiből aztán épp az adott közösség egésze profitál. Külön érdekes, mikor büntudatból táplálkozik, vagy valamiféle kötelességtudatból, ahogy a norvégoknál, vagy a svájciaknál megfigyelhetjük.

A globális NGO-k mint jogi aktorok

A világ globalizálódásának velejárója a nemzetközi szerződések gyarapodása. A politikai demokratizálódás mellett egyre fontosabbá válnak a jogászok által kidolgozott eljárásmenetek. A joguralommá válás történetét nevezi Pokol Béla „jurisztokráciának”¹⁶, melyet ő a nem a jogbiztonság, jogegyenlőség oldaláról vizsgál, hanem azokat a jelenségeket tárja fel, amikor a jogászok átveszik a hatalmat a népakarattól és az őket képviselő politikusoktól. Egyfajta tekintélyrombolás ez, de amikor megtudjuk, hogy milyen mechanizmusokon keresztül szignálnak ki feladatokat egyes értékekben elkötelezett bírákra, vagy milyen hátsó szakembergárdára kell támaszkodniuk a bírának, akkor megismerhetjük a döntések manipulálhatóságát. Pokol Béla úgy véli, hogy a jogvédő NGO-k voltaképp ennek a jurisztokráciának előretolt hadállásai, esetleg háttértanácsadói. Mint korábban említettük, ezt mi egy jóval békésebb módszernek gondoljuk, mint mondjuk Napóleon *Code civiljének* terjesztését, mely még csak fegyveres hódítás során történhetett.

A második világháború utáni demokráciafejlődés Nyugaton egy egységes értékrenden alapult, melyet majdnem minden politikai párt

¹⁵ A *society capture* jelenségét bővebben ld. Zsolt Péter: u.o.

¹⁶ Pokol Béla (2019): *Európai jurisztokrácia*, Budapest, Dialóg Campus Kiadó

igyekezett felkarolni, illetve azok kerültek ki a versenyben eredményesen, akik osztoztak a szélsőséges ideológiákkal szembeni nézeteikben, kívánták a piacgazdaságot, a nemzetállamiságot, a társadalmi egyenlőtlenségek csökkentését, a jogegyenlőséget, a fékek és ellensúlyok rendszerét.¹⁷ Ekkor még a nemzetközi szerződések és a nemzeti autonómia egyensúlyban volt. A század végére azonban a globális tendenciák váltak meghatározóvá a kereskedelemben, és így a nemzetközi szerződések szuverenitás feladást jelentettek, e szerződések kialakításában, s aztán betartatásuk ellenőrzésében pedig egyre nagyobb szerepet kaptak és kapnak a nemzetközi bíróságok. A jogvédők pedig sikereiket főleg ezeken a bíróságokon érik el, szembekerülve a nemzeti politikai törekvésekkel.

A globális világ globális NGO-inak beavatkozásai jogi téren egyre eredményesebbek. Amennyiben nemzetek aláírnak egyezményeket¹⁸, s aztán létrehozzák a fölöttük álló szervezetet, mint például az Emberi Jogok Európai Bíróságát (EJEB), akkor a nemzetközi NGO-k jogászai tudnak hová fordulni. Ameddig egy nemzet tagja akar maradni ezen szervezeteknek, kénytelenek a bíróság ítéleteit végrehajtani. Az itt tárgyalt globális NGO-k maguk is aktív részesei lehetnek a rendszer felállításának, annak működését lobbitevékenységgel változtatják meg, és minél egységesebben dolgoznak, annál inkább tekinthetők politikai aktoroknak, s nem csak egyéni jogvédőknek. Kihelyezett tagjaik anyagi biztonságát irigyelhetik azok a civil szervezetek, melyek hasonló célokért küzdenek, csak nincsen globális hátterük, jogászaik, érdekérvényesítő erejük. Ilyen erősebb szervezetnek tekinthető a Norwegian Foundation, a MacArthur Foundation, vagy Soros György Open Society szervezete. Ezek a szervezetek pedig felkarolnak helyi törekvéseket, mint például a fenti három alapítvány által támogatott 1991-ben Oroszországban alapított Memorial Human Rights Center, vagy csak kiterjesztik működésüket más országokra, mint a Magyarországon is jól ismert Helsinki Bizottság.

A sikeres nemzetközi jogi tevékenység, és az azt követő kommunikáció Oroszországot aztán úgy tudja feltüntetni, mint a világ egyik

¹⁷ A Quadragesimo Anno pápai enciklika születése 1931, mintegy megelőzi a konzervatív és baloldali értékrendszer összefésülését.

¹⁸ https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_HUN.pdf

legproblémásabb helyét, noha minden bizonnyal találhatóak hasonló, vagy még problémásabb területek, ám a világ közvéleményét nagyban befolyásolhatja, hogy a nemzetközi NGO-k számára mely területek a célzottak.

Pokol Béla összegyűjtve az Oroszországban működő amerikai civil szervezeteket, az alábbi megállapítást teszi: „Mindezt együtt nézve pedig az a kép bontakozik ki, hogy a strasbourgi önszerveződő emberjogász-apparátus és a zömmel egy-két amerikai alapítvány-hálózat által gründolt és fenntartott NGO-hálózat együtt hozza létre az EJEB orosz tárgyú döntéseit. Ez a kép pedig talán, ha nem is ilyen sarkítottan, de a többi kelet-közép-európai államot illetően is így van¹⁹.”

A döntések a perleési politizáláson keresztül jönnek létre. A globális amerikai jogvédő NGO-k stratégiájához tartozik, hogy egy ügyben több beadványt is készítenek. A nagy számok teszik lehetővé, hogy főként az általuk benyújtott esetek kerüljenek a nagymérvű szűrés után befogadásra. A másik politizáló stratégia a lobbitevékenység. Bár önmagában az, hogy a DC Leaks kiszivárogtatta Sorosék 2014 és 2019 közti európai parlamenti képviselőinek „megbízható szövetségeseit”²⁰, még nem bizonyítja azt, hogy ezeket a képviselőket irányítja, csupán annyit, hogy rájuk Sorosék szövetségesként tekintenek. A lobbitevékenységre irányuló energiabefektetés azonban azért említésre méltó mégis, mert más jelek is utalnak arra, hogy a törvényalkotási folyamatban is tanácsadóként a nemzetközi NGO-k részt vesznek. Míg ez liberális oldalról épp üdvöztető, hiszen így kerül be a szélesebb társadalom a politikába, addig nemzeti szuverenitásukért aggódó pártok számára azért aggályos, mert úgy érzik, elveszik tőlük a politizálást miközben – s ezt hangoztatják kommunikációjukban – az NGO-k nem rendelkeznek demokratikus politikai legitimitással.

Pro és kontra nézőpontok morális alapjai

¹⁹ Pokol Béla (2019): Európai jurisztokrácia, Budapest, Dialóg Campus Kiadó 113.o.

²⁰ <https://legacy.gscdn.nl/archives/images/soroskooptbrussel.pdf>

Az NGO-k iránti erős politikai ellenszenv és rokonszenv mára méltányos elemzést igényel. Ha csak néhány országot hasonlítunk össze, Zimbabwet, Angolát, Sierra Leonét és Norvégiát, rögtön találunk közös pontokat és jelentős eltéréseket is. A közös az, hogy rendkívül gazdag természeti kincssel bír mindegyik, a különbség az, hogy az afrikai népek szegények, a norvégok gazdagok. A norvégoknak olajuk, a felsorolt afrikai országoknak mesés gyémántlelőhelyeik vannak, Angolának olaja is. Az afrikai népek szegénységének oka nem a természet szűkössége, hanem – hogy megint Acemoglut és Robinsont idézzük²¹ – társadalmuk, politikai rendszerük. Az afrikai országok átvették a gyarmatosítók kifosztó államigazgatását, csak ha lehet, helyi elitjük még inkább kifosztja őket, a norvégok pedig a társadalmi igazságosságra, egyenlőtlenségek csökkentésére fordítják az erőforrásokat közigazgatási rendszerükön keresztül. Utóbbiban fontos szerepet játszanak az NGO-k, oly annyira, hogy társadalmi modelljüket NGO-k támogatásával igyekeznek terjeszteni (a norvég rendszer civil szervezetek szempontjából ráadásul olyan érdekes, hogy arra még a „gongósodás” kapcsán vissza fogunk térni).

Mivel mindenki inkább egy norvég, mint egy afrikai demokráciában szeretne élni, alig érthető, hogy a hatalmon lévő politikusok aggodalmán kívül milyen kifogás érheti a nyugati globális NGO-kat, melyek a Norvég Civil Alaphoz hasonló módon terjesztik a liberális demokráciát. Ha a modell sikeres, miért nem akarja mindenki magáénak, mint a '80-as, '90-es években? Ha igyekszünk szétszálazni a diskurzusokat, több kritikai vonalat is találunk, melyeket a korábbiakban már említettünk, de ezúttal újra megvizsgálunk őket, most már főleg a jóléti államok oldaláról, s valamivel alaposabban.

Az egyik a civil szervezetekre épített társadalmak utópiáját rója fel. Jürgen Habermasról ezzel kapcsolatban már szó volt, de van ennek kifinomultabb, kidolgozottabb verziója is és ezt a deliberatív technikák írják le²². Akik nem ebbe az irányba gondolkodnak, azoknak a jelenlegi helyzet nem csak a már szintén említett elitizmus miatt problémás,

²¹ Acemoglu, D. – Robinson, J. id. mű

²² A technikák részleteit ld. Fishkin-nél, vagy David van Reybrouck (2017): A választások ellen, Budapest, Gondolat Kiadó

hanem azért is, mert ezen belül is liberális érdekhálózatot vélelmeznek²³. Platónról Auguste Comte-on át egészen mai filozófusokig sokan szimpatizálnak a „hozzáértők” által irányított demokráciaképpel²⁴, de a kritikusok mindezt problémásnak látják, és támaszkodhatnak is azokra, akik szemében a tekintély már nem számottevő, vagyis a tömegdemokráciák mediatizált közvéleményére. Ebben a mediatizált világban ma nem hiszik az emberek, hogy pusztán azért, mert valaki tudós, okosabb lenne számára nem ismert témákban, és az is elég veszélyes – mondják -, hogy az egyén lemond a hatalmáról valamiféle kétes szakértői irányítás érdekében. Akik tehát a deliberatív demokrácia veszélyét hangoztatják, pontosan azokat az érveket használják, mint a technokrata/episztokrata társadalmi uralmat kifogásolók.

Vannak továbbá elsősorban nemzeti érdekeket hangoztató politikusok, akik a szuverenitás fontosságát látják veszélyeztetve (Putyin, Orbán), miközben mások azt gondolják, hogy ezek az érvek pusztán hatalomtechnikaiak. Végezetül van, aki a „nem nyugatos” kultúra megerősökölését tartja problémának²⁵. Azzal az illúzióval már a Nyugat is leszámolt, hogy saját modelljét exportálva megteremthetné a világbékét²⁶.

A populisták kerülnek a többségi demokrácia képviselői közé, az ő kritikusaik szerint viszont a populizmus lebontja a civilizációt, vírusként terjednek preferált modelljeik, melyeknek lényege, hogy nem a fizikai erőszakot alkalmazzák, hanem gazdasági függőviszonyokat építenek ki²⁷, valamint a kommunikációs tereket foglalják el, hígítják fel²⁸. Innen

²³ Pokol Béla ezt az elitet pedig azonosítja a liberális elit érdekközösségével, mely ilyenformán még szűkebb merítés.

²⁴ Kapelner Zsolt: Bizzuk a politikai döntéseket tudatlan polgárok helyett inkább hozzáértőkre? <https://qubit.hu/2019/11/10/bizzuk-a-politikai-donteseket-tudatlan-polgarok-helyett-inkabb-hozzaertokre>

²⁵ Richard Youngs gondolatainak bemutatását ld. Lakatos Júlia: Nyugatos és nem nyugatos demokráciák <http://www.meltanyosság.hu/content/files/Nyugatos%20%C3%A9s%20nem%20nyugatos%20demokr%C3%A1ci%C3%A1k.pdf>

²⁶ Ld. F. Fukuyama önrevízióit.

²⁷ Zsolt Péter: u.o.

²⁸ New report: Hungary dismantles media freedom and pluralism

nézve a morális tekintély egyik utolsó bástyája épp nem a konzervatív amerikai vagy közép-európai konzervatív tábor, hanem a globális liberális jogvédő civilek hálózata. S, hogy válaszoljunk arra a kérdésre is, hogy miért állnak vesztesre a morális tekintély hordozói főként a közép-európai országokban, e társadalmak funkcionálisan differenciálatlan voltát kell kiemelnünk. A nyugati demokráciák ugyanis abban különböznek a poszt-socialista térségtől, hogy Nyugaton az egyes alrendszerekhez tekintélyek, etikák kötődnek, melyeket a társadalom elismer²⁹, míg a poszt-socialista országokban nincs az intézményrendszerek mögött etikai stabilitás, s a liberális demokratikus intézményrendszer ezért is bontható le oly könnyedén. Így a megmaradt szűk liberális és tulajdonképpen konzervatív értelmiségi elit igazságosság-eszményei elszakadnak a tömegek etnocentrizmusától, cselekvésvágyától, rendszükségletétől.

A tömegek értékrendszerét lehet közösségi morálnak nevezni; ez a morál nagyon is diszkriminatív, előítéletes és felszínes. Érdemes és érdemtelen szegényekben, etnikai csoportokban gondolkodik, nem pedig autonóm egyéneken. A demokráciát egyszerűen többségi akaratként értelmezi, nem zavarja, ha a többséget birtokló legitim politikai erő átgázol kisebbségeken, egyéneken. A szegénységben az egyén, és nem az egész közösség felelősségét keresi.

Ezen a ponton egy új politikai filozófiai nézeteltérés rajzolódik ki, melyet kétfajta politizálás ír le, s mely két eltérő morálra építkezik³⁰. A közösség morálját a nemzeti szuverenitásért aggódó populáris pártok, míg az elitista pártok globális értékeket képviselnek. Utóbbiak elszakadnak a

https://mailchi.mp/d0096e2ab724/new-report-hungary-dismantles-media-freedom-and-pluralism?e=49f6a67c1b&fbclid=IwAR0TzTEuNqO7mQDjHPVUmQKd_Z9Lz86LvJ_2ARhrg9ARy0zLNJDSk3ev_bo

²⁹ Zsolt Péter (2003): Médiaetika – Szakmai etikák rendszere, Budapest, Eu-Synergon

³⁰ Pokol Béla a „közmorál” és a „kritikai morál” kifejezést használja, mi ettől mivel nem akartuk rekonstruálni a gondolatmenetét kicsit eltértünk. Pokol Béla (2010): Moráleméleti vizsgálódások. A közmorál elméleti eltüntetésének kritikája. Kairosz.

hétköznapi ember értékrendjétől, posztkonvencionális³¹, posztmaterialista értékrendjük nem a tömegekhez, csak az elit egy részéhez kötődik.

	Moralitás	
	posztkonvencionális	közösségi
Jogtudat	egzisztenciálisan a jogegyenlőség híve, de az elkövetővel szembeni enyhítő körülményekre fogékony	a hatalmon lévők előjogait mint fátumot elfogadja, az áldozat pártján áll, az elkövetővel szemben szigorú
filozófia	az igazságosság alapja az összes érintett képzelt jelenléte	döntésképeség és a cselekedni tudás a legfontosabb
kisebbséghez való viszony	diszkrimináció-ellenes	elfogadja a szegregáció szükségességét
társadalmi csoport, melyre támaszkodik	elit	szélesebb tömegek
kommunikáció	elitista, kioktató, felsőbbrendű, politikailag korrekt	közérthető, agresszív humor, szókimondó, nyers igazság kedvelő
radikalizálódott csoportjaik	zöld anarchisták	rasszisták
politikai irányultság	nyugati konzervatívok, európeerek, szociáldemokraták, liberálisok	EU-val szemben szkeptikusok, szélsőségesebb bal-, illetve jobboldaliak
demokráciakép	kisebbségi jogok, emberi jogok	vezérelvű, többségi elvű

³¹ A pre-, a konvencionális és a posztkonvencionális kategorizálás Kohlberg fogalomhármasa, melynek rekonstruálására sincs itt hely, megtettem vázlatosan a Szociálpszichológia c. könyvemben, NKE. 2014, ld. még részletesebben Váriné Szilágyi Ibolya (1994): Amit Lawrence Kohlbergről tudni érdemes: Kohlberg hozzájárulása az erkölcs pszichológiájához. In: uő (szerk.): Az erkölcs a néző és a cselekvő szemszögéből. Scientia Humana Budapest, 1994:11-41. p.

politikus példakép	politikai példaképtől ódzkodás, Merkel	Trump, Orbán, Salvini, Kaczyński
világkép kiterjedtség	globális	nemzeti
társadalmi szerveződés	nemzeteken átfelölő hálózatosodás, civil, NGO	regionális, nemzeti politikai bázisú, GONGO
Kedvelt civil szervezetei	Norvég Civil Alap Soros Alapítvány	Törökországban a török állami alapítvány, Magyarországon a CÖF, stb.

A nemzetközi NGO-k elleni élharcos országok közé tartozik Oroszország, de Magyarország is. A végső pont a nemzetközi szervezetekből való kilépés. Nem meglepő a fentiek figyelembevételével, hogy azok az országok, amelyek politikai elitje szembekerül a nemzetközi NGO-kkal, szembe fog kerülni a nemzetközi szerződésekkel is. Magyarország esetében ez már látható volt (a korrupció témakörében), mikor 2011-ben kilépett az Open Government Partnershipből³², és felvetődött már az is, hogy néhány menekülttel való bánásmód elítélése miatt ki kellene lépniük az EJEB-ből is³³.

Összefoglalva: a nyugati NGO-k humanista értékeket terjesztenek, a modern civilizáció vívmányaival avatkoznak be a helyi viszonyokba, és minél rosszabb körülmények közé kerülnek, annál nagyobbá válik az a felület, amelyen a változtatási és beavatkozási szándék náluk megjelenik. Szerepük azért is növekszik, mert a második világháborút megnyerő nyugati civilizáció még fegyverrel tudta rákényszeríteni modelljét a legyőzöttekre (gondoljunk csak Japánra vagy az NSZK-ra), de a XXI. századra az NGO-k válnak azzá a beavatkozó élcsapattá, melyekre a nyugati világ építeni kívánt mind a saját demokráciájának magas szinten tartása, mind a kolonizáció érdekében.

³² Zsolt Péter: Az átláthatóságtól az integritásig, JEL-KÉP. 2017.1.3,
http://communicatio.hu/jelkep/2017/1/JelKep_2017_1_Zsolt_Peter.pdf

³³ 2017-ben két bangladesi menekültnek ítélt meg Magyarországot ellen 10-10 ezer Eurós kártérítést az EJEB jogellenes fogvatartás és kiutasítás miatt.
https://hu.wikipedia.org/wiki/Emberi_Jogok_Eur%C3%B3pai_B%C3%ADr%C3%B3s%C3%A1g

A globális NGO-k beavatkozási technikáiról írja Harold Koh, hogy azok nem csak államok közti egyeztetésekkel operálnak, azaz a beavatkozás nem csupán egy liberális állam nemzetközi szintű politikai próbálkozása mondjuk egy nem liberálissal, hanem egyéneken keresztül is³⁴. Koh, aki számára fontos, hogy a nemzetközi szerződések alá rendelődjenek az államok jogrendszere, a politikai lobbikísérleteket mégis azért tartja problémásnak, mert abban gyanús szereplők is megjelenhetnek.

Rés a pajzson - A nyugati NGO-s beavatkozási technika visszaütése

A Nyugat felfedezte az NGO-kon keresztüli befolyásolást-behatolást más társadalmakba, s amire kevésbé számított, hogy ugyanez őt magát is kiszolgáltatottá teheti. A nem liberális demokráciák, az autoriter rendszerek, illetve egyes diktatúrák először a nyugati NGO-kkal szembeni védekezés technikáit (megbélyegzés, megadóztatás, kiéheztetés, zaklatás) vezették be, majd az általuk létrehozott GONGO-k segítségével visszavágás tanúi lehetünk. Az Egyesült Államok maga is védekezik a számára nem kívánatos NGO-kkal szemben. Akár titkosszolgálati eszközökkel, akár csak úgy, hogy amelyik lobbitevékenységet is végez, azt külön regisztrációra kötelezi.³⁵ A kép, melyet felfestettünk nem sokban különbözik egy katonai logikától, ahol az egymással szembenálló felek stratégiákat alkotnak és összezsapnak.

Erdogán olyan civil szervezetek működését támogatja, melyek iskolákat hoznak létre Európában. Ezek tehát kormányzat által létrehozott klasszikus GONGO-k. A kormányzati célokat tartják szemelőtt, ami a Törökország esetében egyenlő a török elnök világpolitikai céljaival.

³⁴ Koh, Harold Hongju (1998): Is International Law Really State Law?
https://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2898&context=fss_papers

³⁵ <https://vilagterkep.atlatszo.hu/2017/04/19/osszeomlik-a-globalis-civil-tarsadalom-itt-az-atlatszo-nagy-illiberalis-korkepe/>

Ezeket az iskolákat, mivel vallási tanításaik Nyugaton rendszeridegenek, több helyütt kiutasítják.³⁶

Volt idő, amikor Nyugat-Európában kifejezetten örültek a kormányok, hogy az érkező arab vendégmunkásoknak nem nekik kell mecseteket építeni, hanem ezt megteszi a származási ország. Mára azonban, miután az iszlám terrorizmus gyakoribbá vált, jobban odafigyelnek arra, milyen oktatás folyik a mecsetekben, ki pénzeli azokat a civil szervezeteket, melyek iskolákat alapítanak és a Korán tanításait hirdetik. A titkosszolgálatok pedig különösképp érdeklődtek az iránt, hogy az iszlám Államot mely mecsetben, mely iskolában éltették.

Ausztria 2018-ban a Török Vallásügyi Minisztérium által üzemeltetett hat mecsetet záratott be. Ezekben a mecsetekben Erdogánt éltető rendezvényeket tartottak, aminek kapcsán hatvan imámot is kitoloncoltak. Törökország tehát minisztériumi alkalmazottakkal (az imámok ilyenek), és civil szervezetek létrehozásával terjesztenek olyan ideológiákat, melyek szerint a Korán nem is ismeri a demokráciát. Ezek a török civil szervezetek politikai küldetést teljesítenek, gazdaságilag a török kormányzattól függenek, és olyan aktivitás is a számlájukra írható, mint például a Nyugaton élő török ellenzékiek üldözése.

A kémtevékenység és más országba való beavatkozás nem újkeletű az amerikai-orosz kapcsolatokban. Nem tudjuk még, hogy az amerikai választásokba Oroszországnak miként sikerült beavatkoznia, vagy, hogy az Európai Unió meggyengítésében van-e szerepe orosz állam által pénzelt civil szervezeteknek, de ilyen tények napvilágra kerülésén aligha lepődnénk meg.

Kína lépésekre szánta el magát az utóbbi időben, mert az általuk hongkongi szeparatistáknak nevezett mozgalmak mögött amerikai NGO-kat vélnek felfedezni. A Kínában tevékenykedő számos amerikai NGO-k mind demokrata, mind republikánus pénzügyi támogatással is bírnak, állítják a kínaiak³⁷, továbbá azt is nehezményezik, hogy ezek az

³⁶ <https://24.hu/kulfold/2019/10/19/erdogan-budapest-iskola-maarif-alapitvany/?fbclid=IwAR09isI-FPDPEFL8VYtRfJufos7u7I7vaqWWHfKsxYvf2fqPvMssFddyV48>

³⁷ <https://infostart.hu/tudositoink/2019/12/03/kemenyen-visszavaghat-kina-az-egyesult-allamoknak>

NGO-k amerikai érdekek mentén politizálnak. Ilyen szervezet a Nemzeti Demokrácia Alapítvány (NED), a Nemzeti Demokrata Intézet a Nemzetközi Kapcsolatokért (NDI), a Nemzetközi Republikánus Intézet (IRI) és a Human Rights Watch.

Ezek a szervezetek a hongkongi 2019-es események során aktívak voltak, ezt pedig a kommunista Kína mindaddig tolerálta, míg Trump alá nem írta a hongkongi demokrácia védelméről szóló törvényt. Ezután viszont a kínai politika többek közt azzal igyekezett visszacsapni, hogy bejelentette a fenti szervezetek elleni intézkedési tervet. Kína a civil szervezeteket azzal vádolta, hogy ezek támogatják a szeparatista törekvéseket, lázítanak, erőszakos bűncselekményre biztatnak, a káoszt akarják fokozni. Mellékes most a számunkra, hogy a kínai vádak igazak-e, viszont jól mutatja, hogy NGO-s tevékenység mögött politikai konszenzussal támogatott kulturális-kolonizációs célok általános gyakorlata húzódik. Kérdés, hogy ha tényleg különböző pártok állnak ezen NGO-k mögött/mellett, nem lenne-e jogosabb, ha őket is GONGO-knak neveznék?

Vannak nyugatos és nem nyugatos NGO-k és GONGO-k. A kétpólusosság rajtuk keresztül kirajzolódik. Az államok velük szemben kitiltással és különböző szankciókkal küzdenek. A két pólust kiegészíti a harmadik, ahol a küzdelem már nem jogi, hanem katonai természetű. Ezek látszólag támogató civil tevékenységet folytatnak, de ha folytatnak is ilyet csak a fedőtevékenység gyanánt teszik, mert valójában terrorizmust pénzelő csatornák. Amennyiben a finanszírozás mögött vállalatok és magánszemélyek állnak, akik akár tudhatnak is arról, hogy hol, és milyen célból landol a pénzük, akkor NGO-ról van szó, ha valamilyen állam áll a háttérben, akkor GONGO-ról. Ezeknek a szervezeteknek a kutatása mintegy hálózatelméleti alapon mutatja meg a kapcsolódásokat, s teszi valószínűvé az egy-egy NGO/GONGO működtetésének valódi célját.

A nyíltan működő civil szervezetek jótékonyági tevékenysége valószínűleg nem véletlenül van kapcsolatban terrorszervezetek titkos sejtjeivel. „2019. április elején nyilvánosságra hozott adatok szerint az iraki szolgálatoknak és a párizsi Terrorizmuselemző Központnak (CAT) sikerült azonosítania az Iszlám Állam 12 francia tagját, akikre a

legsúlyosabb büntetés vár Irakban, és akiknek a CAT készítette el és tette közzé a profilját. Kapcsolataikat vizsgálva kiemeli a segélyszolgálat fedésében működő Sanabil egyesületet, amely 2015 januárja óta minden elkövetett terrortámadással közvetve vagy közvetlenül összefüggésbe hozható.”³⁸

Egy NGO-s szemüvegen keresztül nézve a jelen világpolitikai eseményeit vannak nyugatos és nem nyugatos, valamint terrorizmust támogató civil szervezetek, s ezek nem jelentéktelen módon igyekeznek világbefolyásoló aktorként, hatalmi tényezőként fellépni. Ebben az értelemben a XXI. század kezd hárompólusúvá válni. A modell jóval bonyolultabbá is volna tehető, ha a nyugati országok NGO-it tovább bontanánk, de véleményünk szerint az már egy másik diskurzus. Az már arról szólna, hogy országokon belül is megoszlanak a politikai erőviszonyok, s hogy emögött NGO tevékenység is van. Például mikor 1993-ban Bill Clinton győzött, a republikánusoknak kellett elsajátítani a kor szellemének megfelelő NGO-politizálást.³⁹

A GONGO probléma

A GONGO – mint korábban meghatároztuk, s ezt most továbbgondoljuk – egy olyan nem kormányzati szerveződés, amelyet a kormányzat hozott létre. Az Európai Unió bizottságai is hoznak létre ilyen szervezeteket, melyek különösképp akkor, ha nem sikerül társadalmi beágyazottságra szert tenniük, meg is kapják azt a kritikát, hogy egyfelől csak a közpénzen élősködnek⁴⁰, másfelől pedig a funkciójuk sem más, mint az Unió bürokratikus működésének legitimálása.

Vannak a kormányzatnak olyan kötelezettségei, melyeket szeretne ellátni, de a párhuzamosan működő civil szervezetek jobban ellátják.

³⁸ Hankiss Ágnes (2019): Az Iszlám Állam titkosszolgálat, Arc és Álarc, 2019. III. évf. 1. sz. 129.o. https://www.hamvasintezet.hu/wp-content/uploads/2019/09/HAMVAS_2019_1.pdf

³⁹ Köszönet Pokol Bélának, aki felhívta Newt Gringich média és konzervatív jogvédő alapítványára a figyelmem.

⁴⁰ Cullen, Pauline (2017): The Platform of European Social NGOs: Ideology, Division and Coalition. *Journal of Political Ideologies*, Vol. 15, No. 3. 317–331.

Ilyenkor a feladatot érdemes kiszervezni. Továbbra sem a piac szabályoz, bár vállalkozásról van szó, de nem piaciról, a tevékenység nem profitorientált (a civil szervezetek másik megnevezése non-profit szervezet), ám a benne dolgozók megélhetését biztosíthatja. A hajléktalanok ellátásban például tevékenykedhetnek kormányzati és önkormányzati intézmények, de tevékenykedhetnek civilek is. Sokszor az állam elhagyja a nagyon problémás területeket (pl. no-go zónák), ahol viszont megjelenhetnek civil szervezetek. Ezeket a szervezeteket érdemes támogatnia az államnak, hiszen problémák eskalálódását előzhetik így meg. Nem szabadul el a nyomor, a bűnözés, a kábítószer, a terrorizmus stb. Számos esetben a civil szervezetek nagyobb tudásra tesznek szert a problémás szektorokban, mint a kormányzati szervek, így az ő tapasztalataik visszacsatolása az oktatástól a szervezésig a társadalom egészének javára válik.

Az állításunk a GONGO-problémával kapcsolatban az, hogy amint az állami támogatás meghatározóvá válik egy NGO esetében, az automatikusan GONGO-vá válik, még ha az eredeti definíciónk az is volt, hogy a GONGO-t kormányzati szervnek kell létrehozni. Már abban sem lehetünk biztosak, hogy egy nemzet pártjai által támogatott globális NGO nem GONGO-e (lásd a korábbi példák közül a Kínában működő amerikai NGO-kat). Egy idő után ugyanis a születési körülmények másodlagosak. A politikai kommunikációból jól ismerjük azt, hogy ezek a szervezetek előszeretettel nevezik egymást „álcivilnek”. Magyarországon álcivilnek tartják Transparency-től, a mára megszűnt Migration Aid-ig számos politikai kommunikációban egyszerűen csak Soros szervezetnek titulált szervezetet, és ezeket a menekültügyben Európa szándékos eliszlámosításával vádolják⁴¹, ám a jogvédő szervezetek és az ellenzéki média is álcivilnek tartja a magyar kormány által létrehozott olyan civil szervezetet, mint például a CÖF.⁴² Az „álcivilzés” a valódi társadalomba ágyazottság megkérdőjelezésének kommunikációja, ám az a helyzet, hogy az ilyen beágyazottsági hiány

⁴¹ https://nepszava.hu/3043440_van-aki-batran-szembeszall-a-hidveghi-alelnoksege-ellen-fellepo-globalista-alcivil-halozattal

⁴²

https://index.hu/belfold/2017/12/05/alcivil_szervezetek_civil_szervezetek_cof_bekemenet_migraciok_utato_alapjogokert_kozpont/

minden GONGO sajátja. Ennek a folyamatnak a megismeréséhez megint Norvégiát kell megvizsgálunk.

A GONGO-k spontán kialakulásának az oka Norvégiában Magyarországgal szemben nem politikai indíttatású, hanem funkcionális szükségszerűségből származik. Sajnos azonban a végeredményben hasonló torzulások jönnek létre. Aki például benne van egy segélyezési programban és ebből jól megél, nem biztos, hogy problémát csinál abból, hogy maga a segély már alig csorog le a célközönséghez.⁴³ Aki pedig azonosul egy politikai tábor céljaival, annak számára siker, ha a GONGO ezt a politikai tábort juttatja hatalomra, a riválist pedig lejáratja.

Vegyünk egy fiktív példát, amiből az látszik, hogy a civil csoportok könnyen függő viszonyba kerülhetnek. Képzeljük el mi lenne akkor, ha egy természetvédő csoport meggyőzné a kórházi menedzsmentet, hogy elektromos autókat vásároljon. Ezek után nyilván nem kritizálná a döntést. Nem tudjuk, hogy Magyarországon a drágán megvásárolt elektromos járművek (amelyek nem is voltak a legkorszerűbbek) megvásárlása mögött volt-e kormányzat által támogatott civil szervezeti legitimálás⁴⁴; valószínűleg nem volt, de a norvég modellre épp az a jellemző, hogy ilyen esetekben ez történik. Az eredmény lehet az, ami nálunk, hogy nevezetesen az egészségügy ahelyett, hogy biztosítaná a higiénéjét a kórházakban, és radikálisan csökkentenék a kórházi fertőzéseket, másra költ el nagyon sok pénzt.

Noha lényeges különbség van a magyar, orosz vagy török modellű GONGO-k és a norvég GONGO-k közt, mindkettő legitimálja a kormányzati döntéseket, és ezáltal elveszíti ellenőrző potenciálját, ami pedig a civil szervezetek egyik legfontosabb funkciója.

Ha visszalépünk egyet, már az NGO-knál is láthattuk, hogy létezik egy fejlődési spirál. Egy civil szervezet saját kitűzött céljai megvalósítása érdekében ugyanis a szolgáltatói viselkedéstől eljuthat a jogalkotás

⁴³ Egy ilyen harmadik országban végzett segélyező szervezetnél dolgozó ismerősöm saját bevallása szerint azért hagyta ott a szervezetet, mert úgy vélte: a segélyek nem jutnak el megfelelő mértékben a célsoporthoz.

⁴⁴ <https://www.origo.hu/itthon/20191002-elektromos-autokat-vasarolt-a-kormany-korhazaknak.html>

befolyásolásáig, mely utóbbi csúcса, ha maguk válnak politikai aktorrá. A GONGO-k esetében a kormányzat által létrehozott szervezet nyilvánvalóan olyan politikai tevékenységet fog folytatni, amiért a kormányzat létrehozta vagy támogatja, azaz tulajdonképp kiszervezett politikai tevékenységet gyakorol. Rossz esetben álfeladatokat lát el, és a politikai lobbizás a szervezet igazi funkciója, s az ilyenek közpénzeket korrupciós módon használnak fel, mert a fedőtevékenység minősége nem érdekli őket, a pénzt sem azért kapják.

Ha olyan GONGO-kat szeretnénk, melyek nem infantilizálódnak, korrupciótól mentesek és hűek maradnak a küldetésükhöz, lehet, hogy a civil fejlődési spirál alsóbb szintjén kellene tartani őket, vagyis nem volna szabad törvényalkotói, döntésbefolyásolói játszmákban részt venniük⁴⁵. Ilyen jellegű szabályozás viszont sehol sincsen, sőt általában a civilizált világ legfejlettebb részein épp arra bátorítanak minden civil szervezetet, hogy próbáljanak meg a döntési folyamatokban is részt venni.

Noha kevés olyan ország van, mint Norvégia, ahol az a probléma egyáltalán felmerül, hogy túl sok állami pénz jut a saját civil szektorukba, mégis érdemes foglalkozni ennek következményivel. „Ha a kormányfinanszírozás egy civil szervezetnél eléri – írja Asle Toje – a 80-90%-ot, akkor az a kormányzat meghosszabbított karjává válik.”⁴⁶ Norvégia azért rendkívül érdekes, mert ott nem közvetlenül hozza létre korrupciós alapon a civil szervezetét a kormányra került politikai hatalom, hanem egyszerűen csak sok pénzt nyom a civil szektorba, melyek közül jónéhány szervezet csak azért tud politikaformáló tényezővé válni, mert biztos gazdasági lábakon áll. Ha nem kormányzati pénzből élénének, tán meg is szűnnének.

Toje említett tanulmányában azt is nehezményezi, hogy az NGO-kban a fizetések már jobbak, mint a politikai szférában, így néhány fiatal, kiből jó politikus lenne, inkább aktivista lesz, valamint parkoló pályaként is

⁴⁵ Nem láttunk még olyan szerzőt, aki a globális NGO-k jogvédő tevékenységét épp úgy kritizálta volna, mint a hazai GONGO-k álcivil tevékenységét.

⁴⁶ Toje, Asle (2013): State capture of civil society, effects of patronage in the Norwegian aid industry, In: Trägårdh, L. - Witoszek, N., Afterword, T., McKibben, B. (ed.): Civil Society in the Age of Monitory Democracy, New York, Oxford Berghahn 269–288.o.

működő szervezetekről van szó: a politikából épp kiszorult ellenzék mindenkori tagjai NGO-kba kerülnek jól fizetett állásba, s miért is térnének vissza később a politikába, ha itt is tudnak politikai tevékenységet folytatni, esetenként még hatékonyabban is.

A norvég társadalom rendkívüli fejlődését annak köszönheti, hogy a talált olajat nem azonnali életszínvonal-emelésre használta, hanem számtalan alapba fektette. A társadalmi egyenlőtlenségeket nem hagyta növekedni, a fizetéseket nem emelte a GDP növekedésének arányában. Az etikus befektetés a jövő generációjába azt is jelenti, hogy nem a fegyverkereskedelemben fektetnek, és nem a környezetszennyező vállalatok részvényplakettjeit vásárolják. Norvégiát egy megfelelő civilizációs fejlettségi fokon találta meg a tengeri olaj, így az elit és a társadalom meg tudott abban egyezni, hogy ne örömelvűen – ahogy a pszichoanalízis mondaná - használják fel a forrásokat. Működött az az etika, hogy több energiát fektessenek a leszakadók felzárkóztatásába, mint az elit akár szellemi, de főként anyagi gyarapításába. A középosztály polgárosítása sem volt cél, talán mert a jóléti társadalom már kialakult, és létezett középosztály. A norvég bezárkózás és nyitás viszont arra utal, hogy egyfelől érzékelik, hogy más országok másként állnak hozzá a vagyonhoz, és ezekkel nem kívánnak közösködni, másfelől felelősséget éreznek a civil alapon keresztül azon modelljük terjesztéséhez, hogy a civilek legyenek részesei a döntési folyamatoknak. E tekintetben ők is kultúraterjesztést folytatnak.

Putyin Oroszországa is felismerte a GONGO-k meghatározó szerepét, de a nyomásgyakorlást kiterjesztette azokra a szervezetekre is, melyek zömében helyi támogatásokból tartják el magukat. 2012 óta elég egy kis összeg elfogadása Nyugatról, hogy már ügynökként kelljen magát regisztrálnia egy civil szervezetnek⁴⁷, és komoly politikai szándék mutatkozik aziránt, hogy még a jogvédő szervezetek is orosz állami támogatásokból kezdjenek el működni. Ahogy azt a norvégoknál láttuk, létezik az a pont, mikor az NGO a pénzügyi elkényelmesedés miatt átalakul GONGO-vá, ezért megvan a veszélye annak, hogy a

⁴⁷ Ezt a szabályozást kibővítették 2019-ben magánszemélyekre is, kik külföldi támogatást kapnak és nyilvánosságban – pl.neten – információkat osztanak meg. <http://www.atv.hu/kulfold/20191202-putyin-alairta-a-torvenyt-amely-alapjan-maganszemelyek-is-kulfoldi-ugynoknek-minosithetok>

putyini állami támogatás a jogvédő szervezetek megélhetését ugyan biztosítja, de tartalmilag kiüresíti őket. A realitás azonban egyenlőre inkább az, hogy azok a szervezetek, melyek jogsegélyt nyújtanak az erőszak áldozatainak, a diszkriminációt elszenvedőknek, vagy a környezetkárosító tevékenységek megakadályozását végeznék, nem elkényelmesednek Oroszországban, hanem forráshiány és állami üldöztetés miatt bezárnak.⁴⁸

Skálák, típusok

A civil szerveződések sokszínűségét nem lehet leírni a GONGO-NGO megkülönböztetéssel, azzal, hogy ki adja az adott NGO-nak a pénzt és mekkora mértékben; számtalan más szempontot is figyelembe kell vennünk. Egy ilyen áttekintő ismeretterjesztő egy éves munkára vállalkoztunk korábban⁴⁹, s ennek eredményeit foglaljuk alább vázlatosan össze.

Transznacionális civil szervezeteknek nevezzük az országhatáron átívelő, de politikától önmagát távol tartó szervezeteket. A Rotary vagy a Lions például ide tartozik, tagjaik nem csak jótékonykodnak, de kapcsolathálót építenek, és a barátkozások jótékony mellékterméke, ha üzletek létrehozásáról információk cserélhetnek gazdát. Jómódú emberek, akik még gazdagabbakká válnak pusztán azért, mert fontosnak tartják egymás segítségét. Bárhol is száll le a repülőgépük, s bármennyire is idegen nekik a másik kultúra, az ott lévő Rotary *franchise* jellege miatt mégis ismerős. A '70-es évek óta sokkal nyitottabbakká, átláthatóbbakká váltak ezek a szervezetek, jótékonykodásuk pedig megalakulásuk óta erős integráló hatást fejt ki, tagjaik önbecsülését növeli. A transznacionális civil szervezetek nem küzdenek helyi hatalmakkal vagy globális cégekkel.

⁴⁸ Agents of the People, Four years of „foreign agents” law in russia: consequences for the society
<https://www.amnesty.hu/data/file/3101-eur4651472016english.pdf?version=1415642342>

⁴⁹Civil Világ Magyarországon 2014 után – Egy tíz részes rádióműsor tanulságai
<http://meltanyosság.hu/content/files/A%20Civil%20Vil%C3%A1g%20Magyarorsz%C3%A1gon%202014%20ut%C3%A1n.pdf>

Velük szemben a globális civil szervezetek legjellemzőbb szerepvállalása a multinacionális cégekkel vívott „háború”. A Greenpeace jó példa erre a típusra: jól látható, hogy az olajvállalatokat miként provokálták és provokálják, s természetesen, egy-egy állam minél elnézőbb egy-egy multinacionális cég környezetszennyezésével, úgy magával az állammal is szembekerülnek az ilyen globális zöld szervezetek. Célkeresztjükben azonban nem az állam áll.

Jody Jensen például azt állítja, hogy egy ideális polgári társadalomnak ma szüksége van arra, hogy a globális vállalatokkal szemben a kormányzat és a globális civilek a média segítségével összefogjanak, mert csak így jöhet létre az egyensúly. Ebben a modellben tehát a nemzetközi NGO a kormányzatok mellett a polgárság érdekében teszi a dolgát⁵⁰, és a fő „ellenség” a multinacionális rablógazdálkodást folytató vállalat. Ezek az NGO-k törekednek arra, hogy a politikusok tárgyalóasztalaihoz odaférjenek, hiszen küldetésük eredményességéhez nélkülözhetetlen a kormányzattal való jó kapcsolat.

A globális zöldek központi irányítással működnek, kampányokkal próbálják befolyásolni a döntéshozatalt, és szigorúan veszik összeférhetetlenségeket: a Greenpeace aktivistája pl. nem lehet egyúttal párttag. Ugyanakkor érdemes a kis zöld szervezetekre is figyelmet fordítani, mert ők inkább polgárok akarnak lenni, így hamar bevonódnak a helyi politikába, s ha növekednek, aztán jelentős országos és EU-s pártokká is válhatnak. NGO-ként számukra mindegy, hogy honnan szerzik a bevételeiket, míg a transznacionális szervezetek, vagy a globális zöldek arra is figyelnek, hogy politikától pénz ne jöjjön (a Rotary és a Lions elfogad vállalatoktól támogatást, a Greenpeace-nek ez is tilos).

Az NGO-k besorolhatók aszerint is, hogy valamiért, vagy valami ellen szerveződnek. Főként a politikai szervezetek háttérciviljei esetén érdekes ez a besorolás, mert konzervatív vagy liberális értékeket képviselő szervezetek ennek megfelelően találnak is maguknak célt: például tűcsere program, tolerancianövelés, vagy épp nemzettudat és nemzeti

⁵⁰ Jensen, Judy (2014): Globalizáció és új kormányzás, Budapest-Érd, Mundus Novus Könyvek

identitás növelése. A valami ellen fellépő politikai civilek közül azok, akik célkeresztjében a valamiért küzdő civilek vannak, viszont már egyértelműen a hatalom kérdése körül forognak, s nem pusztán csak az értékek területén mozognak.

Az NGO-k osztályozásánál olyan módon is csoportosíthatunk, hogy vannak módszereik tekintetében kidolgozatlan amatőr szervezetek, amelyek sok mindennel akarnak foglalkozni, és vannak nagyon magas szakmai szintet birtokló specializáltak. Igaz, hogy a specializáltak is megragadhatnak egy amatőr szinten, de ők fejlődőképeseek, míg sokmindennel foglalkozók (ismeretterjesztő, értelmiségi, diffúz) szervezetek soha nem is indulnak el azon a spirálon, amelyben beavatkozókka fejlődnek. A specializáltakra példa az évtizedek óta a közlekedésfejlesztéssel, a szegénységgel, a hajléktalansággal, a cukorbetegekkel, valamely pszichés kórképpel rendelkezők családsegítésével, korrupciócsökkentéssel, demokráciafejlesztéssel, stb. foglalkozók. Házakat építeni hajléktalanoknak – elvileg – minden állam tudna, ám azt, hogy a felépített otthonokat magukénak tartásuk az emberek, ahhoz civil szervezetek speciális ismeretei szükségesek. Gyakran ezek is csak akkor igazán hatékonyak, ha már globalizáltak (ld. pl. Habitat for Humanity). A szervezeteknél felhalmozott szaktudás az, ami miatt a '80-as évek szociológusai azt gondolták, jobban be kell őket vonni a döntéshozatalba.

Akár segítő civil szervezetnél önkénteskedik valaki, akár bélyegyűjtő, mindkét esetben plusz energiákat mozgat meg, s aki bármilyen civil szervezetben tevékenykedik, egyúttal azt is közli a környezetével, hogy van fölös energiája, nem csak a napi betevőért küzd. A XXI. században a munkahely állandósága megszűnt⁵¹, így az identitás nagyobb részét foglalhatja el a civil tevékenység, mely az egész életet végigkísérheti. Akinek az identitásában a jótékonykodás fontos szerepet játszik, meg fogja találni azokat a szervezeteket, ahol erre valamiképp módja van. Azért is fontos ezt a motivációt kiemelni, mert a jótékonykodni akarónak másodrendű hogy egy globális szervezethez csatlakozik, vagy egy helyihez. A Máltai Szeretetszolgálat épp olyan jó lehet, mint a

⁵¹ Csíkszentmihályi Mihály – Schneider Barbara (2016): Életre hangolva – A felnőtté válás útvesztői, Budapest, Libri

Vöröskereszt, vagy egy akció, melyben orvosi műszerekre, a látogatók elszállásolására korházi ágyakra gyűjtenek⁵².

Civil szervezetek esetében a segítség gyakran felmerül, de más funkciókat is ellátnak, kreativitásukkal a megújulást, katalizátor szerepükkel pedig a társadalom és a hivatalos szervek fogékonnyá válását tudják előidézni. Például egy sportolást fontosnak tartó civil szervezet el tudja érni, hogy a tömegsportok népszerűekké váljanak, majd a tömegsport rendezvényeit meg is tudja szervezni. Más szervezetek pedig egészségesebb életet, tisztább levegőt, jobb közlekedést elősegítő intézkedésekre bírják a kormányzást. Olyan kaotikus helyzetben, mint például egy menekültválság, a civil szervezetek gyorsabban reagálhatnak, így itt is katalizátor szerepet játszhatnak.

Végezetül visszatérünk a beavatkozási hajlandóság témájához. A szervezetek mind elhelyezhető egy ilyen skálán. A Greenpeace a jogalkotás megváltoztatását gyakran célul tűzi ki, a Vöröskereszt sosem politizál, nem is tiltják ki őket általában sehonnán, ellenben az Orvosok Határok Nélkül szervezetet igen. Úgy tűnik, együtt kell élnünk azokkal az új jelenségekkel, hogy számtalan formája van az NGO-knak, s ki kell tágítanunk a politika látómezejében lévő barát-ellenség, szuverenitás-humanitás dimenziókat.

⁵² <https://www.startlap.hu/kiemelt-hirek/korhazi-agyakra-gyujt-egy-sarbogardi-edesapa-hogy-ne-a-foldon-aludjanak-a-gyerekosztalyokon-az-anyukak/>